

ARAŞTIRMA | RESEARCH

12-18 Yaş Arası Çocuklarda Sorunlu İnternet Kullanımı

Problematic Internet Use in Children Between Ages of 12-18

Hakkı Polat¹, Bayram Kök², Muhammet Refik Tekeli³

1. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstatistik Bölümü, Eskişehir, Türkiye
2. Eskişehir Uyuşturucu ile Mücadele Derneği, Eskişehir, Türkiye
3. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to investigate the factors affecting internet addiction in children aged 12-18 years.

Method: The study sample consisted of a total of 1956 children aged at 12-18 years old. For this sampling, 3 middle school and 8 high school were selected randomly in Eskişehir. There have been obtained data for demographic properties and internet addiction status by the surveys which applied to children. Existing internet addiction status at the children and effective factors on this addiction were researched by the analyzing the collected data.

Results: Approximately 15% of the children were addicted to internet use, and about 30% of the children were in the risk group. In addition, it was seen that the relationships and demographic characteristics of children with their social environment were effective on internet addiction.

Conclusion: Children with internet addiction have problems in social isolation and control difficulties. However, it was determined that internet addiction is seen as the reason of academic failure and children with low social relations have higher risk of being addicted to internet.

Keywords: Dependency, social conditions, social behavior disorder.

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, 12-18 yaş arası çocuklarda internet bağımlılığı üzerinde etkili olan faktörleri araştırmaktır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini 12-18 yaş arası toplam 1956 çocuk oluşturmaktadır. Bu örneklem için Eskişehir’de 3 ortaokul ve 8 lise rassal olarak seçilmiştir. Çocuklara uygulanan anketler sayesinde, çocukların demografik ve internet bağımlılığı durumları hakkında veriler elde edilmiştir. Toplanan veriler analiz edilerek, çocuklarda mevcut internet bağımlılığı durumu ve bu bağımlılığa etkili faktörler araştırılmıştır.

Bulgular: Çocukların yaklaşık %15’inin internet bağımlısı oldukları ve yine çocukların %30’a yakınının risk grubunda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların sosyal çevreleri ile olan ilişkileri ve demografik özelliklerinin internet bağımlılığı üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Sonuç: İnternet bağımlısı çocuklarda, sosyal izolasyon ve kontrol güçlüğü gibi konularda problemler olduğu görülmüştür. Ayrıca internet bağımlılığının akademik başarısızlığın sebebi olarak görüldüğü ve sosyal ilişkileri zayıf çocukların internet bağımlısı olma riskinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bağımlılık, sosyal koşullar, sosyal davranış bozukluğu.

Correspondence / Yazışma Adresi: Hakkı Polat, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstatistik Bölümü, Eskişehir, Türkiye.

E-mail: hakkiplt@gmail.com

Received /Gönderilme tarihi: 21.03.2019 Accepted /Kabul tarihi: 19.04.2019

GİRİŞ

Bağımlılık; en genel haliyle, bir madde ya da davranışı kullanmayı bırakamama veya kontrol edememe şeklinde tanımlanabilmektedir (1-6). Bir başka ifadeyle; bireyler sigara, alkol, uyuşturucu gibi birçok maddeye bağımlı olabilirler. Ancak, sigara, alkol, uyuşturucu vb. madde bağımlılıklarının yanında, fiziksel bir maddeye dayanmayan, davranış tabanlı yeme bağımlılığı, oyun bağımlılığı, seks bağımlılığı, bilgisayar bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, internet bağımlılığı vb. bağımlılıklardan da söz edilebilir (7-12). Bu tip bağımlılıklar, davranış tabanlı bağımlılıklar olarak adlandırılmakta ve yeme, kumar, seks vb. bağımlılıkların yanında insan-makine etkileşiminin kurulduğu teknolojik bağımlılıkları da kapsamaktadır (13-17).

Teknoloji araçlarının sahip olduğu ve etkileşim olanağı sağlayan ses, görüntü vb. etkiler bağımlılık eğilimini arttırabilmektedir (18-23). Teknoloji bağımlılıkları kapsamında medya bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, cep telefonu bağımlılığı, bilgisayar ve internet bağımlılığı gibi bağımlılıklar ele alınabilmektedir. Özellikle internetin yaşamdaki yerinin ve öneminin giderek artması nedeniyle, oluşturduğu etkiler diğer bilgi ve iletişim teknolojilerine oranla daha çok önem taşımaktadır. İnternet, önemli bir iletişim ve bilgi paylaşım aracı olup, ev ve iş ortamında günlük yaşamımızı değiştiren birçok etkinliği içermektedir (24-27).

Modern tıp literatüründe ise bağımlılık: Olumsuz sonuçlara rağmen, uyarıcıların ödüllendirilmesinde zorlayıcı katılımla karakterize olmuş bir beyin hastalığıdır (17). Bir başka ifade ile; çok sayıda psikososyal faktörün dahil edilmesine rağmen, bağımlılık yaratan bir uyarıcıya tekrar tekrar maruz kalınması ile indüklenen biyolojik bir süreç, bir bağımlılığın gelişmesini ve sürdürülmesini sağlayan temel patolojidir (17). Temelde tıp literatürü bağımlılığı bir beyin fonksiyonu bozukluğu olarak tanımlar ve bu bozukluğa sahip bireylerin, yemekten, yüksek adrenalin içeren aktivitelere, uyuşturucu maddeden çizgi filmlere kadar akla gelebilecek pek konuda bağımlı olabileceklerini belirtir (20). İnternet bağımlılığı ise yine bir beyin fonksiyonu bozukluğu olarak tanımlanır ve günlük yaşama müdahale eden aşırı internet kullanımıdır (10). Daha yakın zamanlarda bu kavram internet kullanımı da dahil olmak üzere davranışsal bağımlılığa uygulanmıştır. İnternet bağımlılığı sorunu internetin gelişmesi ve yayılmasıyla birlikte evrimleşmektedir. Ergenler (12-17 yaş) ve gelişmekte olan yetişkinler (18-29 yaş) internete diğer yaş gruplarından daha fazla erişebildiğinden ve internet fazla kullanımı riskini üstlendiğinden, internet bağımlılığı sorunu gençlerle daha fazla ilgilidir. Kişilerde internet bağımlılığının en büyük göstergesi, akademik, mesleki performans ve günlük rutinler dahil olmak üzere düzenli sosyal hayata müdahale edilmesiyle sonuçlanan zaman kaybıdır (4). Beard (2), bireyin, gerek zihinsel gerekse duygusal durumları içeren psikolojik sorunlar yaşamasının yanı sıra, skolastik, mesleki ve sosyal etkileşimlerinin, internetin aşırı kullanımına bağlı olarak bozulduğu zaman, bağımlı sınıfına girdiğini ifade eder.

Bu çalışma, yukarıda anlatılanlar ışığında 12-18 yaş arası çocuklarda problemlerli internet kullanımının (veya internet bağımlılığı) mevcut durumunu araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca yine bu çalışma kapsamında, çocuklardaki internet bağımlılığı üzerinde etkili olan sosyal faktörlerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışma, kullandığı güncel bağımlılık ölçeği ve geniş örneklem kitlesi sayesinde literatüre katkı yapmayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya, Eskişehir il sınırları içinde 2018-2019 eğitim öğretim yılı içinde 3 orta okul ve 8 lisede öğrenim gören rasgele örneklem yöntemiyle seçilmiş 12-18 yaş arası 1956 çocuk dahil edilmiştir. Anket uygulaması için Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak, daha önce bu alanda çalışmış uzman ve öğretmenlerin desteği ile gerekli açıklamalar yapılarak tamamen gönüllük esasına dayalı olarak anketi cevaplamak isteyen çocuklara anket dağıtılmış ve sonrasında kapalı zarf usulü ile toplanmıştır. Katılımcı çocuklar gönüllülük esasına dayanarak anketleri doldukları için veri girişi esnasında yapılan kontrollerde çok az sayıda boş cevaba sahip anketin (44 adet) olduğu görülmüş ve bu anketler analizlere dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak 5 sınıflı likert tipi sorulardan oluşan 35 soruluk bağımlılık ölçeği ve 16 adet demografik sorudan oluşan anket uygulanmıştır. İnternet bağımlılığı ile ilgili Günüş ve Kayri (9) tarafından geliştirilen bağımlılık ölçeğinden faydalanılmıştır. Günüş ve Kayri (9) tarafından geliştirilen ölçek; 11 maddeden oluşan yoksunluk, 10 maddeden oluşan kontrol gücülüğü, 7 maddeden oluşan işlevsellikte bozulma ve yine 7 maddeden oluşan sosyal izolasyon ölçeklerinden oluşmaktadır.

Yoksunluk ölçeğinde genel olarak; çocuğun internet kullanmadığı zamanlarda yaşadığı huzursuzluk ve öfke durumlarına yönelik konular vardır. İnternet kullandığı zaman çocukta oluşan rahatlık, huzur ve mutluluk yine bu boyutun ölçtüğü tutumlardır. Kontrol gücülüğü boyutu ile çocuğun internet başında geçirdiği süreye yönelik konular araştırılmaktadır. Bu ölçek sayesinde, çocuğun internete girme isteğine karşı koyup koyamadığı, internette ayrılması gerektiği zaman bunu gerçekleştirip gerçekleştirmediği ve geçirdiği sürenin farkında olup olmadığı gibi davranışları incelemektedir. İşlevsellikte bozulma boyutu genel olarak çocuğun günlük yaşamda uygulaması gereken aktiviteleri yerine getirip getirmediğini incelemektedir. Aile ile yaşanan sorunlar, diğer sosyal aktiviteleri yerine getirmedeki eksiklikler ve gündelik sorumlulukları ihmal gibi konular bu boyut sayesinde araştırılmaktadır. Son olarak sosyal izolasyon boyutu ile çocuğun aile ve arkadaş çevresi ile yaşadığı sosyal davranış bozuklukları araştırılmaktadır. Çocuğun internet kullanımı yüzünden arkadaşlarıyla sorun yaşayıp yaşamadığı, ailesi ve dış dünya ile olan iletişimde sorun olup olmadığı ve gerçek hayat yerine sanal bir dünyayı yeğleyip yeğlemediği bu boyut sayesinde araştırılabilmektedir.

Veri Analizi

Bu çalışmada veri analizi için literatürde saha araştırmalarının sonuçlarını analiz etmede en çok kullanılan programlardan bir tanesi olan SPSS 23™ paket programından faydalanılmıştır. Ankette kullanılan boyutlar tutum ölçtüğünden 1 ile 5 arasındaki cevaplar toplanarak her bir boyut için toplam puanlar elde edilmiş ve analizlerde kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra elde edilen boyutlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve söz konusu demografik değişkenlerin internet bağımlılığına etkisini araştırmak için fark arayıcı testlere başvurulmuştur. Söz konusu testlerin ön koşullarından olan normal dağılıma uygunluk sınaması için Kolmogorov (13)&Simirnov (23) ve Shapiro&Wilk (22)

testlerinden faydalanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda boyutlara ilişkin skorların normal dağılıma uymadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple istatistik literatüründeki parametrik testlerin yerine normal dağılımı dikkate almayan yöntemlerden olan Kruskal&Wallis (15) ve Mann&Whitney U (16) testleri uygulanmıştır. Yapılan testlerin tümünde anlamlılık düzeyi $p \leq 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Günüç ve Kayri (9) teknoloji bağımlılığını ölçmek için geliştirdikleri ölçekte 35 soruluk 4 boyuttan oluşan bir yapı kullanmışlardır. Geliştirmiş oldukları ölçekte, yoksunluk, kontrol güçlüğü, işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon olmak üzere 4 boyutun mevcut olduğu çalışmanın daha önceki kısımlarında belirmiştir.

Tutum ölçeği çalışmalarda katılımcıların ilgili sorulara verdikleri puanların toplamı üzerinden hareket etmek gerekmektedir. Bu kapsamda her katılımcı için 35 soruya verdikleri toplam puanları hesaplanarak yeni bir değişken elde edilmiştir. Elde edilen en düşük 25 en yüksek 175 puan olabilecek puanın ortalaması $74,129 \pm 24,33$ olarak hesaplanmıştır. Daha sonra hesaplanan bu puanın ortalamaya göre üç standart sapma üstü ve üç standart sapma altı olacak şekilde aralıklar belirlenmiştir (9). Bu sayede gençlerin verdikleri puanlar kategorize edilerek internet bağımlılıklarının ne durumda olduğunu inceleme imkanı elde edilmiştir. İlgili tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 1 Bağımlılık Kategorileri

Ölçek Puanı Aralıkları	Düzyey	Kişi Sayısı	Oran (%)
35 ile 53,6664 Puan	Çok Düşük	318	16,3%
53,6665 ile 78,0046 Puan	Düşük	764	39,1%
78,0047 ile 102,34278 Puan	Biraz Düşük	585	29,9%
102,34279 ile 126,68096 Puan	Biraz Yüksek	203	10,4%
126,68097 ile 151,01914 Puan	Yüksek	71	3,6%
151,01915 Puan ve Üzeri	Çok Yüksek	15	0,8%

Hesaplamalar yapılırken Günüç ve Kayri (9) çalışması referans alınarak $\mu \pm 3\sigma$ aralıkları dikkate alınmıştır.

Tablo 1'e göre 289 öğrencinin (%14,7) ortalama üzeri seviyede internet kullandığı tespit edilmiştir. Ortalamanın 1 standart sapma altında ise 585 öğrenci vardır. Bu öğrenciler bağımlı olma ihtimali yüksek risk grubuna dahil edilebilir. Buradan tüm öğrencilerin %30'unun eğer gereken önlemler alınmazsa ileride internet bağımlısı olabileceği sonucu çıkarılabilir. Toplamda 1956 kişilik örneklemden ve beşli sınıflı likert tipi 35 maddeden (sorudan) oluşan anketin güvenilirliğinin analiz edilmesi için Cronbach'ın Alfa istatistiği testi uygulanmış ve Cronbach'ın Alfa değerinin, 0,941 gibi bir değer çıktığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre, anketin güvenilirliğinin %94,1 gibi yüksek ve kabul edilebilir bir değer olduğu görülmektedir. Ankete katılan 1956 çocuğun demografik bilgileri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde çocukların ağırlıklı yaş grubunun 13-16 aralığında olduğu görülmektedir. Ankete katılan çocukların %51,2'si kız %48,8'i ise erkektir. Çocukların %72,6'sı kardeşleriyle olan ilişkilerini iyi düzeyde tanımlarken, okuldaki arkadaşlık ilişkilerini iyi düzeyde tanımlayanların oranı da %69,5'tir. Katılımcıların yaklaşık %60'ı 5 yıl ve daha fazla süreden beridir internet kullandıklarını belirtmişlerdir. Günde 3 saat ve daha fazla sürede internette vakit geçirdiklerini belirten çocukların oranı ise tüm çocukların yaklaşık %50'sidir. Hesaplanan boyutlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Demografik Değişkenler		Sayı	Oran(%)
Yaş	12,00	107	6,5%
	13,00	296	17,9%
	14,00	401	24,2%
	15,00	270	16,3%
	16,00	294	17,8%
	17,00	227	13,7%
	18,00	61	3,7%
Cinsiyet	Kız	992	51,2%
	Erkek	947	48,8%
Kardeş ilişkinizi nasıl değerlendirirsiniz?	İyi	1282	72,6%
	Orta	397	22,5%
	Yetersiz	88	5,0%
Ailenizin gelir düzeyi nasıldır?	İyi	796	42,2%
	Orta	1006	53,3%
	Yetersiz	85	4,5%
Okuldaki başarılarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?	İyi	731	37,9%
	Orta	1060	54,9%
	Yetersiz	140	7,3%
Okuldaki arkadaşlık ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	İyi	1305	69,5%
	Orta	433	23,1%
	Yetersiz	139	7,4%
Ne kadar zamandır internet kullanıyorsunuz?	1 Yıldan Az	122	6,3%
	1-2 Yıl	185	9,6%
	3-4 Yıl	514	26,5%
	5-6 Yıl	543	28,0%
	7 Yıl Daha Fazla	573	29,6%
Günlük ortalama kaç saat bilgisayar veya telefon gibi teknolojik cihaz kullanmaktasınız?	1 saatten az	235	12,2%
	1-2 Saat	732	37,9%
	3-4 Saat	676	35,0%
	5 Saat ve fazlası	287	14,9%

Tablo 3. Boyutlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Boyutlar	En Küçük	En Yüksek	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık	K.G. İstatistik	K.G. p.
Yoksunluk	11,00	55,00	29,0370	8,99804	,275	-,073	,045	,000*
Kontrol güçlüğü	9,00	50,00	21,7288	8,03771	,854	,863	,083	,000*
İşlevsellikte bozulma	1,00	35,00	14,3503	5,87682	,912	,796	,103	,000*
Sosyal izolasyon	6,00	35,00	12,8885	5,79678	1,463	2,530	,153	,000*
N	1956							

*p<0,05, K.G.: Kolmogorov Smirnov testi,

Tablo 3 incelendiğinde, 11 sorudan oluşan yoksunluk boyutunun ortalama puanının 29,03, 10 sorudan oluşan kontrol güçlüğü boyutunun 21,72, 7'şer sorudan oluşan işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon için sırayla 14,35 ve 12,88 olarak hesaplanmıştır. Normal dağılıma uygunluğu inceleyen çarpıklık ve basıklık katsayıları dikkate alındığında verilerin normal dağılıma uymadıkları görülmektedir. Ancak, emin olabilmek için normal dağılıma uygunluk testlerinden olan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda da verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda analizler yapılırken parametrik testlerin yerine normal dağılım varsayımlarını dikkate almayan parametrik olmayan testlerin uygulanmasında yarar vardır. Çocukların ailelerinin gelir durumlarının internet bağımlılık düzeylerine etkisini araştıran Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Gelir Durumuna Göre Bağımlılık Durumu

Boyut	Gelir Durumu	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	p
Yoksunluk	İyi	796	28,952	9,067	0,025*
	Orta	1002	29,361	8,732	
	Yetersiz	85	27,188	10,880	
Kontrol güçlüğü	İyi	796	21,430	8,425	0,028*
	Orta	1002	21,994	7,718	
	Yetersiz	85	21,424	8,629	
İşlevsellikte bozulma	İyi	796	14,048	5,848	0,137
	Orta	1002	14,540	5,812	
	Yetersiz	85	14,400	6,689	
Sosyal izolasyon	İyi	796	12,653	5,641	0,515
	Orta	1002	12,989	5,881	
	Yetersiz	85	12,965	5,754	

* $p < 0,05$, $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots \mu_n$

Tablo 5 incelendiğinde gelir gruplarının internet bağımlılık boyutlarına ilişkin tutum puanlarının ortalamaları arasındaki farkın önemsiz olduğunu iddia eden ($H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots \mu_n$) hipotezinin yoksunluk ($p: 0,025 \leq 0,05$) ve kontrol güçlüğü ($p: 0,028 \leq 0,05$) boyutları açısından reddedileceği görülmektedir. İşlevsellikte bozulma ($p: 0,137 \geq 0,05$) ve sosyal izolasyon ($p: 0,515 \geq 0,05$) açısından ise hipotezin reddedilemeyeceği söylenebilir. Bu durumda %95 güvenilirlikle, çocukların aile gelirleri yoksunluk ve kontrol güçlüğü boyutları üzerinde etkiliyken, işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon boyutları üzerinde etkili değildir denebilir. Çocukların kardeşleriyle olan ilişkilerine göre yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları Tablo 5 'de verilmiştir.

Tablo 5. Kardeş İlişkilerine Göre Bağımlılık Durumu

Boyut	Kardeş İlişkileri	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	p
Yoksunluk	İyi	1279	28,447	8,759	0,000*
	Orta	395	30,562	8,892	
	Yetersiz	88	32,375	10,772	
Kontrol güçlüğü	İyi	1279	21,026	7,783	0,000*
	Orta	395	23,446	7,899	
	Yetersiz	88	24,750	9,570	
İşlevsellikte bozulma	İyi	1279	13,920	5,737	0,000*
	Orta	395	15,233	5,837	
	Yetersiz	88	16,943	6,800	
Sosyal izolasyon	İyi	1279	12,526	5,678	0,000*
	Orta	395	13,810	5,925	
	Yetersiz	88	14,614	6,627	

* $p < 0,05$; $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots \mu_n$

Kardeş ilişkilerinin çocukların internet bağımlılık düzeylerine etkisini araştıran test sonuçları incelendiğinde, kardeşleriyle ilişkilerini yetersiz olarak tanımlayan çocukların bağımlılık puanlarının diğer gruplardan yüksek olduğu görülmektedir. Hali hazırda grup ortalamaları arasındaki farkın önemliliğini test eden Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre de tüm boyutlar açısından grup ortalamaları arasındaki fark %95 güvenilirlikle istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çocukların arkadaş ilişkilerine göre internet bağımlılık durumlarını inceleyen istatistikler Tablo 6 'da verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, okuldaki arkadaşlık ilişkilerinin düzeyinin sosyal izolasyon, işlevsellikte bozulma ve kontrol güçlüğü boyutları üzerinde %95 güvenilirlikle etkili olduğu

görülmektedir. Gençlerin okuldaki başarılarını nasıl gördükleriyle internet bağımlılık seviyeleri arasındaki ilişkiyi araştıran istatistiksel veriler Tablo 7 'de verilmiştir;

Tablo 6. Okuldaki Arkadaşlık İlişkilerine Göre Bağımlılık Durumları

Boyut	Gelir Durumu	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	p
Yoksunluk	İyi	1303	28,820	8,812	0,211
	Orta	432	29,280	8,831	
	Yetersiz	138	30,558	11,175	
Kontrol güçlüğü	İyi	1303	21,313	8,024	0,000*
	Orta	432	22,322	7,667	
	Yetersiz	138	23,754	8,989	
İşlevsellikte bozulma	İyi	1303	14,062	5,885	0,001*
	Orta	432	14,720	5,561	
	Yetersiz	138	15,703	6,494	
Sosyal izolasyon	İyi	1303	12,649	5,847	0,000*
	Orta	432	13,278	5,466	
	Yetersiz	138	14,457	6,450	

*p<0,05; $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots \mu_n$

Tablo 7. Okul Başarısına Göre Bağımlılık Durumları

Boyut	Gelir Durumu	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	p
Yoksunluk	İyi	730	28,593	8,784	0,003*
	Orta	1057	29,037	8,879	
	Yetersiz	140	31,771	10,338	
Kontrol güçlüğü	İyi	730	20,871	7,736	0,000*
	Orta	1057	21,831	7,845	
	Yetersiz	140	25,664	9,644	
İşlevsellikte bozulma	İyi	730	13,596	5,546	0,000*
	Orta	1057	14,478	5,814	
	Yetersiz	140	17,479	6,990	
Sosyal izolasyon	İyi	730	12,373	5,360	0,000*
	Orta	1057	12,973	5,850	
	Yetersiz	140	15,036	7,084	

*p<0,05; $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots \mu_n$

Tablo 7 incelendiğinde, okuldaki akademik başarının %95 güvenilrlikle tüm boyutlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Cinsiyetin internet bağımlılığı üzerine etkisini araştıran Mann-Whitney U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 8'de verilmiştir;

Tablo 8. Cinsiyete Göre Bağımlılık Durumu

Faktör	Cinsiyet?	N	Ortalama	Std. Sapma	p
Yoksunluk	Kadın	990	29,136	9,099	0,551
	Erkek	942	28,935	8,920	
Kontrol güçlüğü	Kadın	990	21,273	7,732	0,037*
	Erkek	942	22,203	8,353	
İşlevsellikte bozulma	Kadın	990	13,835	5,701	0,000*
	Erkek	942	14,883	6,019	
Sosyal izolasyon	Kadın	990	12,406	5,205	0,009*
	Erkek	942	13,399	6,344	

*p<0,05 $H_0: \mu_{Kız} = \mu_{Erkek}$

Çocukların cinsiyetlerinin internet bağımlılık durumlarını nasıl etkilediği ile yapılan testler sonucunda genel bağımlılık puanlarının kızlar ve erkekler açısından değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçları incelendiğinde, internet bağımlılığının alt boyutları açısından yoksunluk hariç diğer tüm alt boyutlar için hipotezlerin %95

güvenilirlikle reddedileceği görülmektedir. Kız çocuklarının genel bağımlılık düzeyi puan ortalamalarının erkeklerden düşük olması kızların çok büyük farkla olmamakla birlikte erkeklere göre daha az düzeyde bağımlılık gösterdikleri söylenebilir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada çocukların internet bağımlılığının mevcut durumu ve sosyo-demografik özelliklerin söz konusu bağımlılık üzerine etkisi araştırılmıştır. Tespit edilen en önemli husus; 12-18 yaş arası gençlerin %15'inin artık internet bağımlısı olduğu ve %30'a yakınının da bağımlı olma riskinin yüksek seviyede olduğudur. Genel bir ifadeyle; gençlerin yaklaşık %45'i ya internet bağımlısı ya da bağımlılığın sınırlarında bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, 289 öğrencinin (%14,7) ortalama üzeri seviyede internet kullanıcısı olduğu tespit edilmiştir. Ortalamanın 1 standart sapma altında ise 585 öğrencinin olduğu görülmüştür. Bu öğrenciler bağımlı olma ihtimali yüksek risk grubuna dahil edilebilir. Buradan tüm öğrencilerin %30'unun eğer gereken önlemler alınmazsa ileride internet bağımlısı çocuklar olabileceği sonucu çıkarılabilir. Elde edilen verilerin güvenilirliğinin sınanması için toplamda 1956 kişilik örnekleme Cronbach'ın Alfa istatistiği testi uygulanmış ve Cronbach'ın Alfa değerinin, 0,941 gibi bir değer çıktığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre, anketin güvenilirliğinin %94,1 gibi yüksek ve kabul edilebilir bir değer olduğu görülmüştür.

Bulgular kısmında çocukların aile gelirlerinin yoksunluk ve kontrol güçlüğü üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kişilerin gelirlerinin sosyal hayatları üzerinde etkili olduğuna yönelik birçok akademik çalışma mevcuttur (5, 19). Bu tip çalışmalar genellikle kişilerin refah düzeyleri arttığında daha mutlu ve sosyal yaşama daha adapte oldukları konusunda görüş birliği içerisindedir. Ancak söz konusu durumun internet bağımlılığı için geçerli olup olmadığı halen tartışılmaktadır. Yapılan kapsamlı çalışmalardan bazıları bu görüşü savunurken (1) bazıları internet bağımlılığının gelirle anlamlı bir ilişkisinin olmadığını savunmaktadır (24). Bu çalışma ise her iki çalışmanın sonucu da destekler nitelikte bulgular vermesi açısından önemlidir. Gelir düzeyinin incelenen söz konusu 4 boyuttan 2'si üzerinde etkisi varken (Yoksunluk ve Kontrol Güçlüğü) 2'si üzerinde ise herhangi bir etkisi yoktur (İşlevsellikte Bozulma ve Sosyal İzolasyon). Araştırma sonuçlarında, orta düzeyde gelire sahip ailelerin çocuklarının risk altında olduğu net bir şekilde görülmektedir. Gelir durumu iyi ve yetersiz ailelerde ise risk grupları birbirine yakın ve orta gelir grubundaki ailelerden düşüktür. Burada önemli bir başka nokta en çok yetersiz gelir grubuna dahil ailelerin çocukları kendilerini hiç bağımlı olarak görmemeleridir. Diğer taraftan da en çok iyi gelir grubuna dahil ailelerin çocukları düşük düzeyde bir bağımlılık seviyesinde olduklarını belirtmişlerdir.

Arkadaşlık ilişkilerinin çocukların bağımlılık düzeylerine etkisini araştıran test sonuçları incelendiğinde, arkadaşlarıyla ilişkilerini yetersiz olarak tanımlayan çocukların bağımlılık puanlarının diğer gruplardan yüksek olduğu görülmektedir. Grup ortalamaları arasındaki farkın önemliliğini test eden Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre de tüm boyutlar açısından grup ortalamaları arasındaki fark %95 güvenilirlikle istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular, Selfhout vd. (21) ve Caplan'ın (3) bulgularını destekler nitelikte sonuçlar göstermektedir. Gençlerin gerçek hayattaki sosyal ilişkilerinden koparak, internet üzerinden edindikleri sanal sosyal ilişkilere yönelmesi onları bir sarmal içine alarak içinden çıkılmaz bir duruma sürüklemektedir. Bağımlılık puanları incelendiğinde, okuldaki arkadaşlık ilişkilerini iyi olarak tanımlayanlar ile yetersiz tanımlayanlar arasında bağımlılık puanları açısından %10'a

yakın bir fark vardır. Fakat bu noktada önemli bir husus vardır: Arkadaş çevresiyle ilişkilerini iyi olarak tanımlayan gençlerde bile bağımlılık puanı beklenen düzeyin üzerindedir. Dolayısıyla çocukların arkadaş ilişkilerinin iyi olması bağımlılıkla mücadele noktasında tek başına yeterli değildir.

Kardeş ilişkilerinin çocukların bağımlılık düzeylerine etkisini araştıran test sonuçlarına göre, kardeşleriyle ilişkilerini yetersiz olarak tanımlayan çocukların bağımlılık puanlarının diğer gruplardan yüksek olduğu görülmüştür. Test sonuçlarında grup ortalamaları arasındaki farkın önemliliğini test eden Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre de tüm boyutlar açısından grup ortalamaları arasındaki fark %95 güvenlilikle istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durumda; çocukların kardeşleriyle olan ilişkileri düzeldikçe bağımlılık düzeylerinin ters orantılı bir şekilde azaldığı söylenebilir. Kardeşleriyle daha iyi vakit geçirebilen çocukların bir nevi yalnızlıktan kurtularak daha da sosyalleştikleri göz önünde bulundurulduğunda, ailelerin en temelde alması gereken önlemlerden biri, çocuklarının birbirleriyle olan ilişkisini en yüksek seviyeye çıkmasını sağlamak ve bunu kontrol altında tutmaktır. Park ve arkadaşları. (18) yaptıkları çalışmalarında kendisini odasına kapatarak kardeşleriyle çok iletişim kurmayan çocukların internet bağımlısı olma risklerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Park ve arkadaşlarının sonuçlarıyla kıyaslandığında bu çalışmada da benzer bulgulara erişilmiştir.

Türel ve Toraman 2015 yılında yaklaşık 1300 lise öğrencisini kapsayan çalışmalarında, okuldaki akademik başarısı düşük çocukların, akademik başarısı yüksek çocuklara göre daha fazla bağımlı olduklarını öne sürmüşlerdir. Bu çalışma sonuçları incelendiğinde de, Türel ve Toraman'ın çalışmasına paralel olarak kendisini akademik anlamda başarılı olarak gören çocukların diğer gruplara göre bağımlılık puanlarının daha düşük olduğu görülebilir. Dolayısıyla, çocuğun akademik başarısının teknolojiye olan bağımlılığı üzerinde doğrudan etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yani bu çalışmadan elde edilen bulgular Türel ve Toraman'ın (25) sonuçlarını destekler niteliktedir.

Çocukların cinsiyetlerinin bağımlılık düzeylerine etkisini araştırmak için yapılan testler sonucunda genel bağımlılık puanlarının kızlar ve erkekler açısından değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Mann-Whitney U testi sonuçları incelendiğinde, internet bağımlılığının alt boyutları açısından yoksunluk hariç diğer tüm alt boyutlar için hipotezlerin %95 güvenlilikle reddedileceği görülmüştür. Kız çocuklarının genel bağımlılık düzeyi puan ortalamalarının erkeklerden düşük olması kızların çok büyük farkla olmamakla birlikte erkeklere göre daha az düzeyde bağımlılık gösterdikleri söylenebilir. Ko vd. (14) yaptıkları çalışmada cinsiyetin özellikle çevrimiçi (online) oyunları oynama alışkanlığı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Erkeklerin online oyunlara kızlardan daha yatkın olduklarını ancak internette geçirdikleri süre açısından çok büyük farklar olmadığını belirtmişlerdir. Weiser (26) ise çalışmasında, cinsiyete göre internet kullanma sıklığındaki farklılıkların genel olarak kullanma amacından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu çalışmadaki sonuçlarda ise her iki araştırmanın sonucuna ters düşmeyen bulgular elde edilmiştir. İnternet bağımlılığı düzeyi kızlar ve erkekler açısından farklılık göstermekle beraber yoksunluk noktasında herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Bu yönüyle çalışma Weiser'in (26) vurguladığı gibi önemli olan konunun kullanma amacı olduğunu ancak kullanılmadığı zaman çocuklarda bir yoksunluk duygusunun ortaya çıktığını göstermektedir.

Tüm bu sonuçlar incelendiğinde genel olarak, demografik değişkenlerin çocukların internet bağımlılık düzeyleri üzerinde etkili oldukları söylenebilir. Hur (11) çalışmasında, öğrencilerin sosyo-demografik altyapılarının internete bağımlı olma durumları üzerinde doğrudan etkili olduğunu belirtmiştir. Özellikle de ailelerin sosyo-demografik yapısının çocuklara yansıdığını ve internet kullanma alışkanlarını büyük ölçüde şekillendirdiğini vurgulamıştır. Bu çalışmanın sonuçlarıyla kıyaslandığında temelde benzer bulgulara ulaşıldığını söylemek yanlış olmaz. Bununla beraber çocukların bir kısmının bağımlılık derecesinde internette vakit geçirdikleri yaklaşık 1/3'ünün de internet bağımlısı olma riskiyle karşı karşıya oldukları tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçları literatürdeki birçok çalışmayı destekler nitelikte olduğu gibi bazı çalışmaların sonuçlarından farklı bulgulara da erişmiştir.

KAYNAKLAR

1. Ak Ş, Koruklu N, Yılmaz YA. Study on Turkish adolescent's internet use: possible predictors of internet addiction. *Cyberpsychol Behav Soc Netw* 2013; 16(3): 205-209.
2. Beard KW. Internet addiction: a review of current assessment techniques and potential assessment questions. *Cyberpsychol Behav* 2005; 8 (1): 7-14.
3. Caplan SE. Relations among loneliness, social anxiety, and problematic internet use. *Cyberpsychol* 2006; 10(2): 234-242.
4. Chou C, Condron L, Belland JC. A review of the research on internet addiction. *Educ Psychol Rev* 2005; 17(4): 363-388.
5. Easterlin RA. Income and happiness: Towards a unified theory. *The Economic Journal* 2001; 111(473): 465-484.
6. Egger O, Rauterberg M. Internet behaviour and addiction. Zurich: Work and Organisaitonal Pscology Unit Swiss Fderal Institute of Technology, 1996.
7. Greenfield DN. Virtual addiction: Sometimes new technology can create new problems. *Psychological Health Associates* 2005; Retrieved.
8. Griffiths MD. Internet addiction: fact or fiction? *The Psychologist* 1999; 12(5): 246-250.
9. Günüş S, Kayri M. Türkiye'de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2010; 39(39): 220-232.
10. Holden C. Behavioral addictions: Do they exist? *Science* 2001; 294: 980-982
11. Hur MH. Demographic, habitual, and socioeconomic determinants of internet addiction disorder: an empirical study of Korean teenagers. *Cyberpsychol Behav* 2006; 9(5): 514-525.
12. Kim S, Kim RA. Study of internet addiction: status, causes, and remedies- focusing on the alienation factor. *International Journal of Human Ecology* 2002; 3(1):1-19.
13. Kolmogorov, AN. Foundations of the Theory of Probability, 2.Baskı, Newyork Chelsea Publishing Co. 1933.
14. Ko CH, Yen JY, Chen CC, et al. Gender differences and related factors affecting online gaming addiction among Taiwanese adolescents. *J Nerv Ment Dis* 2005; 193(4): 273-277.
15. Kruskal WH, Wallis WA. Use of ranks in one-criterion variance analysis. *J Am Stat Assoc* 1952; 47(260): 583-621.
16. Mann HB, Whitney DR. On a test of whether one of two random variables is stochastically larger than the other. *The Annals of Mathematical Statistics* 1947: 50-60.
17. Nestler EJ. Cellular basis of memory for addiction. *Dialogues Clin Neurosci* 2013; 15(4): 431-443.
18. Park HS, Kwon YH, Park KM. Factors on internet game addiction among adolescents. *J Korean Acad Nurs* 2007; 37(5): 754-761.
19. Ritter C, Hobfoll SE, Lavin J, Cameron RP, et al. Stress, psychosocial resources, and depressive symptomatology during pregnancy in low-income, inner-city women. *Health Psychol* 2000; 19(6):576-585.
20. Ruffle JK. Molecular neurobiology of addiction: what's all the FosB about?. *Am J Drug Alcohol Abuse* 2014; 40(6): 428-437.
21. Selfhout MH, Branje, SJ, Delsing M, et al. Different types of Internet use, depression, and social anxiety: The role of perceived friendship quality. *J Adolesc* 2009; 32(4): 819-833.
22. Shapiro SS, Wilk MB. An analysis of variance test for normality. *Biometrika* 1965; 52: 591-611.

23. Smirnov N. Table for estimating the goodness of fit of empirical distributions. *Ann Math Stat* 1948; 19: 279–281
24. Soule LC, Shell LW, Kleen BA. Exploring Internet addiction: Demographic characteristics and stereotypes of heavy Internet users. *Journal of Computer Information Systems* 2003; 44(1): 64-73.
25. Türel YK, Toraman M. The relationship between Internet addiction and academic success of secondary school students. *Anthropologist* 2015; 20(1): 2.
26. Weiser EB. Gender differences in Internet use patterns and Internet application preferences: A two-sample comparison. *Cyberpsychol Behav* 2000; 3(2): 167-178.
27. Yellowlees P, Marks S. Problematic internet use or internet addiction?. *Comput Hum Behav* 2007; 23(3): 1447-1453.